

Antikvarer i det gamle Ribe

Af Victor Hermansen.

Antikvar, Arkæolog, Oldforsker, Oldgransker — kært Barn har mange Navne — kalder man som bekendt den, der studerer de haandgribelige Fortidsminder, men deraf følger ogsaa, at man kan vende Sagen om og hævde, at hver den, som henter Viden om Fortiden ud fra Genstandene og ikke fra Skrifterne, i sig selv er Antikvar, Arkæolog, Oldforsker, Oldgransker.

Men det giver os igen Ret til at mene, at alle de Folk, som i Tidens Løb har syslet med Mindesmærkerne, har samlet paa Oldsager, Rariteter, Mønter, har studeret Runestene, Gravminder osv., paa deres Vis har været Forløbere for den arkæologiske Videnskab og baaret Sten til dens Bygning.

Derfor kan der ogsaa være al god Grund til at samle de spredte Vidnesbyrd, vi har om antikvarisk Forskning i Ribe. De giver nemlig ikke blot Bidrag til Byens Lærdomshistorie, men de viser tillige, hvor godt man her — paa Rigets Vesterkant — fulgte med i Udviklingen. Alle Forstadierne i Arkæologiens Genesis er i Virkeligheden repræsenteret i Ribe.

Vi begynder da helt tilbage i Middelalderen. For-

løberne for Nutidens Museer er jo de Sakristier, som hørte til de gamle Domkirker. Ganske vist var deres egentlige Opgave at gemme de kostelige Kar og Klæder, som blev brugt ved Gudstjenesten, men ved Siden heraf var disse Stykker ogsaa saa kostbare af Materiale, saa udmærkede af Arbejde, at Sakristierne desuden har været en Slags Museer.⁽¹⁾

Det gælder ogsaa det Sakristi, som laa til Kathedralen i Ribe. Som Inventar-Listen af 1313 viser, indeholdt det nemlig en Mængde Guld- og Sølv-Kalke, Kroner, Æsker, Lamper, Stager, Krucifixer osv. og var paa den Maade i Virkeligheden et helt lille Kunstindustrimuseum.

Sakristiet var imidlertid ogsaa en Slags historisk-etnografisk Museum, idet Relikvierne af de forskellige Helgener jo førte Tanken hen paa fjerne Personer, fjerne Tider, fjerne Egne.

Men hertil kom saa nogle Genstande, som Middelalderens Mennesker nok har betragtet med særlig Gysen og Forundring. Senere og pedantiske Tider har ganske vist forklaret, at det kun drejede sig om simple Struds-Æg, men det har jo ikke kunnet anfægte de første Beskuere. For dem var det to Grif-Æg — duo ova gryphonis — og dem mindede de om det grumme Udyr, som levede henne i Asien. Griffen var til Hælvten Ørn, til Hælvten Løve og saa stærk, at naar den »slaar ned paa en Hest, et Nød eller en Mand — havde han ogsaa paa sig et fuldt Harnisk, — da fører det ham lettelig, hvor den vil.«

Sikkert har disse to Rariteter ganske fordunklet det Stykke, som *vi* vilde tilkende Førstepladsen — det Kors af Hvalros-Tand, som Biskop Olaf skænkede sin Domkirke engang ved Aar 1210. Der kan nemlig ikke være Tvivl om, at det er en af vor Middelalders mest interessante Skæringer, at det er

Gunhilds-Korset
 med senere paasat, nu forsvundet, Kristus-Figur.
 Tegning fra o. 1670 i Resens Atlas.
 Kgl. Bibliothek.

det berømte Gunhilds-Kors. Det er skaaret omkring 1100 for Svend Estridsens Datter Gunhild og er senere sandsynligvis nedarvet i Kongeslægten. Derved kan man i hvert Fald faa en Forklaring paa, at Biskop Olaf kom i Besiddelse af det. Før han blev

indsat i Ribe, var han nemlig Skriver hos Valdemar Sejr, og det kan da tænkes, at han har faaet dette Kors som Gave af Kongen.(2)

Forlængst er dette Ribes første Museum forsvundet, idet — som Terpager siger — »nogle Stykker gik til Grunde formedelst Alder, andre ved Krigenes, Brandenes og Tidernes Ulykker«, men Rester af det var dog bevaret endnu efter Reformationen.

Fra sin Barndomstid her i Ribe, i 1640'erne, huskede Johan Monrad saaledes, at der i Ribe Domkapitel »fantis endnu saa mange Antiquiteter och af de gamle Biske Dragter och Kioler, borderedede med store Perler och Ædellsteene«.(3) Ogsaa i Resens Atlas fra o. 1675 hedder det, at »mellem sjældne og mærkværdige Sager, som endnu er i Kapitelhuset, findes: Biskop Ivers og andres Dragter af italiensk Arbejde, forskellige Helgeners Relikvier og endelig forskellige Faner, som Munkene fordums bar i Procession«.(4) Det samme fortæller Terpager i 1736.(5) Det var især Kor-Kaaber af Gyldenstykke, Guld- og Sølv-Broderier og Kirke-Faner, der var bevaret. Dog maa vi vist desværre indrømme, at det ikke var egentlig antikvarisk Interesse, som laa bag ved denne Omhu for de middelalderlige Dragter. Grunden var den, at man drev Abespil med dem. Klokkedrengen saa' nemlig sin Fordel ved at iføre sig de gamle gejstlige Klæder, naar der kom Besøgende i Domkirken, og optræde for dem som »Muncken paa Capitlet«. Først omkr. 1810 ophørte denne Uskik og de katholske Dragter forsvandt derefter.(6)

Domkirkens Sakristi er imidlertid ikke det eneste Vidnesbyrd om Samlerinteressen i Middelalderens Ribe. Hvis vi nemlig har Lov til at regne det for et Udslag af antikvarisk Indstilling, at man henter sin

Viden om Fortiden fra de bevarede Monumenter, bør vi ogsaa tage *Ribe Bispekrønike* med. (7)

Den er forfattet af en af Domkirkenes Mænd i Begyndelsen af det 13. Aarhundrede og selvom vi i Almindelighed ikke veed noget om den anonyme Forfatters Kilder, kan vi dog se, at han i eet Tilfælde har brugt Domkirkenes Arkiv og i andre, at han maa have studeret Gravstenene og kendt Sakristiet.

Han siger saaledes om Biskop Tuve, død 1230, at han laa »i Koret under en lille Sten, hvorpaa hans Navn er hugget«, og han meddeler, at Biskop Omer, død 1204, havde prydet sin Kirke med »en Kalk af Guld, et Røgelseskar af Sølv, Bækkener og Flasker af Sølv samt et Bibliothek paa 6 Bind, som han havde givet 60 Mark for,« medens Biskop Olaf, død 1214, havde givet en Homiliebog og det førnævnte Kors af Hvalros-Tand, og Biskop Tuve, død 1230, havde betænkt Kirken med fem Par udmærkede Kaaber.

Men navnlig er det interessant, at Krønikeskriveren ogsaa paa sin Vis har gjort Studier i Marken. Om Biskop Elias, der styrede Stiftet 1142-1162, fortæller han nemlig, at Bispen »til sit Forsvar byggede mange Borge, hvoraf der *endnu* er Spor tilbage paa Bispegaardene.« De moderne Herregaards- og Voldsteds-Undersøgelser kan altsaa siges at have en fjern Forgænger i Ribe Bispekrønike. (8)

Necrologium Ripense — Ribe Domkirkes Dødebog — er skrevet med forskellige Hænder og til forskellige Tider mellem o. 1240 og 1440. Udfor de enkelte Dage i Aaret har man anført Navnene paa de Afdøde, som skulde mindes, men man har ogsaa i nogle Tilfælde tilføjet deres Gaver eller givet Oplysninger om deres Gravsten. Saaledes havde Mag. Niels Rød, død 1272, skænket »to Sølv-Lamper og

andre gode Klenodier« og om flere Gravsten anføres deres Farve og Tilstand.⁽⁹⁾

Derfor tør man ogsaa nok nævne denne Dødebog som Vidnesbyrd om antikvarisk Interesse, den være iøvrigt aldrig saa spæd.

Ved Midten af det 16. Aarhundrede blev Ribe Sæde for den kongelige Historiograf, idet *Hans Svaning* blev Kannik ved Kapitlet og boede her i Byen til sin Død 1584. Han efterlod sig en Danmarkshistorie paa Latin, omfattende Tiden fra Kong Dan til Christiern den Andens Død, men den er desværre ikke bevaret, og vi kan derfor ikke se, om han har benyttet andet end skriftlige Kilder ved Udarbejdelsen. Paa et Par Punkter er det dog troligt, at han har benyttet Monumenter i Ribe og at det er Forklaringen paa, at han drog Omsorg for at bevare Minderne om Kongerne.⁽¹⁰⁾

Blandt dem, der var begravet i Domkirken, var nemlig to danske Regenter — Erik Emun og Christoffer den Første, — men deres Gravmæler var paa Svanings Tid aabenbart slemt medtaget. Om Erik Emun hed det 1591, at han »er lagd i Choret vdi Domkircken, der som hans Begraffuelse endnu findes paa denne Dag«, men om Graven var udmærket med nogen Sten eller paa anden Maade, siges ikke. Og i 1600 hed det om Christoffer den Første, at »hand bleff begraffuen udi Domkircken / mit udi Choret / hos Bisp Christens Hoffuet . . . Paa hans Graff udi lang tid laa en Marmorsteen / noget høyre offuer Jorden / frem for de andre Graffstene / som aff æld / vaare forslit oc opæt / saa at mand icke kunde læse Offuerskrifften: men huad giør icke den umættelig Gierighed / som er en Rod til alt Ont / hos dennem som med flid burde at see til / at Berømte Kongers oc Førsters Monumenter

Erik Emune.
Maleri af Anthonius Samfleth (?) 1576.
Ribe Domkirke.

oc Graffue kunde ved mact holdis oc beuaris / tid effter tid: samme Steen bleff for nogen tid bort-tagen / til nogle Folckis egen Nytte.«⁽¹¹⁾

Stort mere end Traditionen kan der da næppe have været tilbage i Svanings Dage og det kan derfor tænkes, at han har villet støtte Erindringen om de to Kongegrave ved synlige Minder. Som et Udslag af Svanings antikvariske Interesse maa i

hvert Fald de Mindetavler betragtes, han lod op-hænge i Domkirkens Kor i 1576. Otto Andrup har formodet, at de to Malerier skyldes Anthonius Samfleth ovre i København, hvorimod de to Indskrift-Tavler — med lange Æreminder paa latinske Vers — sikkert er lavet i Ribe. »Portrætterne« er naturligvis den rene Fantasi, men selve den Kendsgerning, at man har ladet dem male, er nok værd at registrere. Ikke blot var de — som Terpager sagde — et Udslag af Hans Svanings »rosværdige Fædrelands-kærlighed« (laudanda pietate), men de var ogsaa — og navnlig — Vidnesbyrd om den historiske Sans under den tidlige Renaissance.⁽¹²⁾

Ogsaa hos Svanings Efterfølger som Historiograf, hos *Anders Sørensen Vedel*, træffer vi Spor til, at han interesserede sig for jordfaste Minder. Han noterede sig saaledes Stendysser, Runemonumenter og andre Oldsager, og selvom de ikke hørte til i Ribe eller Ribes Omegn, kan han dog nok regnes blandt Stadens Antikvarer, al den Stund han boede her fra 1581 til sin Død 1616.⁽¹³⁾

Under Renaissancen var det Lærde og Fyrster, som kappedes om at anlægge og udbygge Kunst-kamre og Raritetskabinetter — og gjorde det af ren og skær Lyst til at samle Naturens og Kunstens Vidundere, ikke for noget praktisk Formaal. Det var en Modesag ud over det ganske Europa og ogsaa herhjemme fulgte vi godt med. Saaledes samlede Ole Worm sit vidtberømte Museum fra o. 1620 og efter hans Død 1654 blev det erhvervet af Kong Frederik III og forenet med det kongelige Kunst-kammer. Det bestod til 1820'erne og var en af Københavns store Seværdigheder.

Men det var ikke blot i Hovedstaden, at man havde slige Universalsamlinger, ogsaa rundt om i Lan-

Christoffer den Første.
Maleri af Anthonius Samfleth (?) 1576.
Ribe Domkirke.

det kunde man finde dem, og det kan derfor heller ikke undre, at Ribe var herimellem og havde *sit* Kunstammer.

Ludvig Pouch var født i Ribe 1620, blev Student fra Kathedralskolen, fik sin medicinske Doktorgrad ved Universitetet i Padua og lærte her den danskfødte Professor Johan Rode at kende. Rode havde samlet sig et godt Bibliothek, en værdifuld Samling af Haandskrifter og en Del romerske Oldsager, især

Mønter, og der kan vist ikke være Tvivl om, at denne tredobbelte Virksomhed har inspireret Pouch. Da han nemlig atter kom hjem til Ribe og blev Provinsialmedikus 1649, anlagde han sig i hvert Fald netop et Bibliothek, en Samling Manuskripter og et Raritetskabinet.

Desværre har vi kun en summarisk Beskrivelse af dette Kunstkammer, men den er dog tilstrækkelig til at vise os Karakteren af det brogede Indhold. Terpager siger nemlig, at:

Pouchs »Skatkammer og Museum indeholdt forskellige Skeletter — af et Menneske, af flere Dyr, Fugle og Fiske, derhos Konkylier, Planter, Sten, Metaller og Mineralier, endvidere Knogler af Hvalen, dertil Kunstsager af Guld, Sølv, Kobber, Jern, Træ, Elfenben og Rav, desuden sjældne og kostbare gamle — græske, romerske, gothiske og andre Folkeslags — Mønter og hvad vi kalder Skuepenge, og endelig samlede og ophobede han — ikke uden store Udgifter — adskillige andre Ting, som udmærkede sig ved Omhu, Snille, Mærkværdighed og Kostbarhed.«

Terpager anfører ogsaa et Brev fra Pouchs Svi-gerfader, Biskop Kragelund, som fortæller, at han har set dette Kunstkammer og dér beundret »de sjældne Naturens Vidundere,« »opstillet i den skønneste Orden.«⁽¹⁴⁾

Gerne havde vi slaaet Følge med Ribe-Bispen og set, hvad Pouch havde faaet samlet, og maaske endnu hellere set det System, han havde fulgt ved Opstillingen, men ikke engang i Tankerne kan vi gøre det. Ved Pouchs Død 1681 forsvandt Kunstkamret nemlig totalt.

Det eneste, vi veed, er, at hans Enke forærede et Par Stykker fra den til Terpager. Det var dels nogle

Dr. Ludvig Pouch (1620—1681) og Hustru
Dorothe Sørensdaughter Vedel (†1673).
Udsnit af Epitafie-Maleri.
Ribe Domkirke.

af de Bly-Tegn, som blev delt ud ved Kortjenesten i Domkirken, dels det sjældne middelalderlige Malm-Signet for Sct. Knuds Gildet i Ribe. ⁽¹⁵⁾

I Almindelighed har Offentligheden vel næppe haft Adgang til at besøge Pouchs Kunstammer, men vi tør derimod nok formode, at det har været tilgængeligt for hans Venner og Bekendte og derigennem været med til at sætte sit Præg paa Byen.

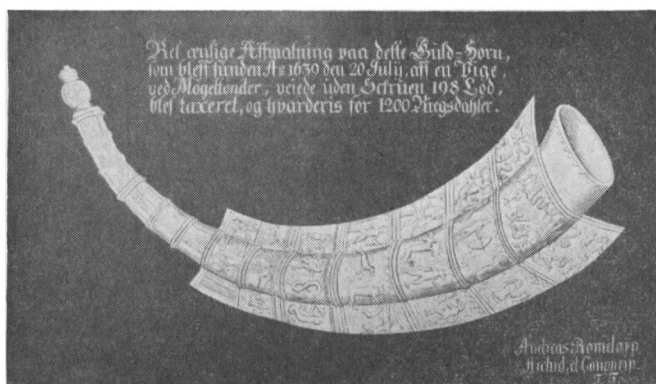
Noget sikkert veed vi naturligvis ikke og vi veed heller ikke, hvilken Opsigt det har gjort hos den almindelige Mand, at Ribe for en kort Tid har huset den mest berømte Oldsag fra Danmarks Jord.

Den 20. Juli 1639 fandt Pigen Kirsten Svendsdatter det lange Guldhorn ved Gallehus og efter at hun først havde bragt det til Tønder, førte hun det til Møgeltønder Slot. Her var imidlertid baade Slotsherren og hans Skriver rejst bort og hun fik saa en Vogn for at køre til Riberhus med sit kostbare Fund. Skriveren, Peder Byrgesen, modtog det og her blev det, indtil Kongen fik det sendt ned til sig i Glykstad.

I Eftersommeren 1639 har Guldhornet altsaa befundet sig her i Ribe og adskillige gamle Ripensere har sikkert været mellem de første, som stirrede paa dets »gaadefyldte røde Sider«.

Et mærkeligt Vidnesbyrd om den Interesse, Fundet vakte allerede i Samtiden, har vi i det Maleri, som hang i Møgeltønder Kirke. Det forestillede nemlig Guldhornet og er malet engang i 1640'erne efter Stikket i Ole Worms Værk *De aureo cornu* (1641), og naar man anbragte det i Kirken, var det for at minde Menigheden om, at den kostelige Oldsag var kommet for Dagen i deres Sogn. Men Billedet oplyser ogsaa, hvem der var Ophavsmanden. I det ene Hjørne staar der nemlig: Andreas Romdorp Archid. et Canon. rip. F.F. — Anders Romdorp Ærkedegn og Kannik i Ribe lod dette gøre. Han var Rektor for Kathedralskolen fra 1631, blev Ærkedegn i Domkapitlet 1640 og døde i denne Stilling 1649. Som Ærkedegn havde han Møgeltønder Kirke liggende under sit Provsti og det var derfor kun naturligt, at han lod Kirken udsmykke med Maleriet. I første Række var det for at fastholde Erindringen paa Stedet om det sjældne Fund, men dernæst var Maleriet jo ogsaa et Minde om hans egen historisk-antikvariske Sans. (15a)

Guldhornet.

Maleri fra Møgeltønder Kirke.

Ved samme Tid — o. 1640 — levede der ogsaa i Ribe en ung Mand, som har indskrevet sit Navn i Runeforskningens Historie — *Laurids Bording*.

Han var født o. 1617 som Søn af Dr. Christen Bording, Ribes Medikus og Kannik ved Domkapitlet, og blev Student fra Kathedralskolen samtidig med sin yngre Broder, den berømte Digter og Journalist Anders Bording. Sammen blev de ogsaa indskrevet ved Universitetet i 1637 og sammen fik de selve Ole Worm til Præceptor. At Valget faldt netop paa denne Professor, har sikkert sin Aarsag i, at Christen Bording var en gammel Bekendt af Ole Worm⁽¹⁶⁾, og dette personlige Forhold kan ogsaa have været medvirkende til, at Ole Worm tog sig af den unge Student. I hvert Fald kom Laurids Bording til at staa Ole Worm nær og blive draget ind i hans Interesser.

Da Laurids Bording vendte hjem til Ribe — sikkert fordi hans Fader var syg og snart efter døde, — skrev Ole Worm til ham den 17. Januar 1640 og

fortalte ham, hvordan det gik med Beskrivelsen over Museum Wormianum samt takkede ham for nogle indiske Mønter, han havde sendt. Senere — den 5. Juli 1642 — skrev Worm atter et fortroligt Brev til sin unge Ven og Medarbejder i Ribe og sagde ham Tak for de Tegninger af Runesten, han havde meddelt og som nu var ved at blive skaaret til det store Runeværk. Worm sendte ham ogsaa Kataloget over sit Museum og sluttede: »Hvis der forekommer Noget, som enten hører til Naturens Historie eller til Antikviteterne, saa kom mig i Hu som du plejer.«

Videre fortæller Ole Worm i *Monumenta Danica* — som udkom 1643, — at han havde faaet Brev fra Biskop *Hans Borchardsen* om, at der i Omegnen af Ribe var flere Runesten, som ikke var kommet til Worms Kendskab, men det vil igen sige, at vi herigennem kan forøge Tallet af antikvarisk Interesserede i Ribe med endnu een. Det traf sig nu saa heldigt, at »den kyndige Yngling Hr. Laurids Bording, der med den største Iver lagde sig efter Theologien og Naturhistorien og som ikke var udygtig i Tegnekunsten«, netop skulde hjem til Ribe og Ole Worm gav ham derfor det Hverv, at han skulde undersøge Stenene med al mulig Flid og sende ham nøjagtige Tegninger. Det skete ogsaa omgaaende og Worm kunde derfor bringe Afbildninger af Læborg-, Føvling-, de to Vamdrup- og de to Sønder Vilstrup-Sten efter Bordings Tegninger.⁽¹⁷⁾

Snart efter 1642 maa Laurids Bording være blevet Hører i Aarhus, men ogsaa her bevarede han Forbindelsen med Ole Worm. I 1643 siger Worm nemlig, at han »havde givet den saare ypperlige Yngling Hr. Laurids Bording, min Discipel, det

Læborg-Runestenen.

Metalsnit i Ole Worms Monumenta 1643
 efter Laurids Bordings Tegning.

Hverv, at han omhyggelig skulle opspore de enkelte Sten ved Aarhus.«

Med Rette kunde derfor allerede Ole Worm karakterisere Laurids Bording som »ikke ukyndig i vore Antikviteter« og med Rette har ogsaa en sildigere Eftertid ganske underskrevet denne hæderlige Omtale.⁽¹⁸⁾

Med Borchardsen og Bording havde altsaa et saa lille Omraade som Ribe paa samme Tid — først i 1640'erne — ikke mindre end to Runeforskere, ja den havde maaske endda tre. Anders Romdorp blev nemlig, antagelig i 1641, efterfulgt af *Hans Berntsen Mejer* som Rektor og ogsaa han samlede paa Runeindskrifter. Vi maa imidlertid nok lade ham gaa ud af denne Sammenhæng, da han først begyndte sit — iøvrigt kummerlige — runologiske Arbejde, efter at han havde forladt Ribe i 1647. Paa den anden Side kan hans Interesse for dette Studium dog ogsaa være blevet vakt allerede i Ribe-Tiden.^(18a)

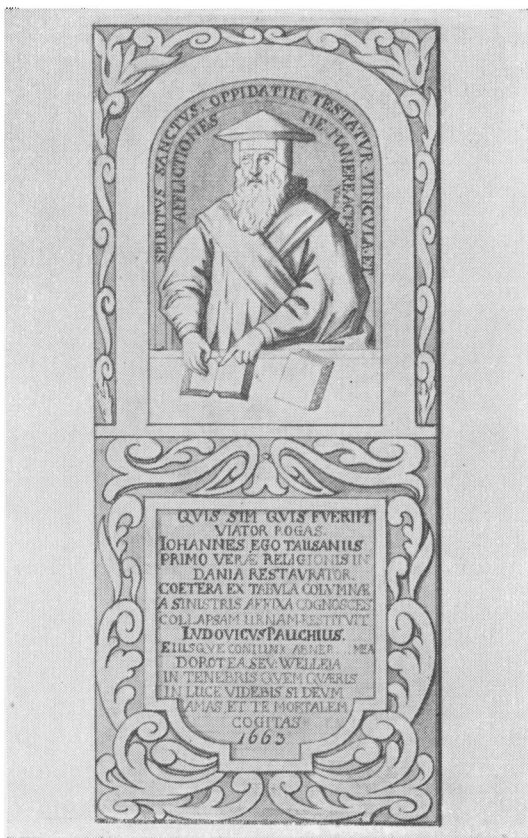
En lille Snes Aar senere fornyede man Gravstenen over Reformatoren Hans Tausen. Han var jo død 1561 som Biskop i Ribe og var blevet begravet i Domkirken, men efter et Aarhundredes Forløb var hans Grav faldet sammen (urnam collapsam), og det var derfor kun naturligt, at hans

Efterslægt, som endnu levede i Byen, lod den istandsætte. I 1663 lagde da ogsaa Ludvig Pouch og hans Hustru, som var Hans Tavsens Barnebarns-Barnebarn, en ny — endnu bevaret — Sten over Gravstedet. Det kan naturligvis være sket af ren og skær Familiefølelse, men da det netop var *Ludvig Pouch*, som lod Stenen lave, tør man vel heller ikke afvise, at han ogsaa han have været bevæget dertil af sin Interesse for Fortiden i Almindelighed.⁽¹⁹⁾

Om en anden Gravstens Renovering behøver vi imidlertid ikke at være i Tvivl. Biskop *Laurids Thura*, som styrede Ribe Stift fra 1713 til 1731, var nemlig kendt for sin antikvariske Interesse og vi har her sikkert Grunden til, at han lod Iver Munks Gravsten staffere. Ganske vist kan man sige, at det var rimeligt, at Thura drog Omsorg for Mindesmærket over en af sine Forgængere, men paa den anden Side havde han ikke behøvet det, da Iver Munk jo var *katolsk* Biskop. Naar Thura ikke desto mindre lod det gamle Monument udsmykke og vel at mærke gjorde det paa egen Bekostning, kan det kun være et Udslag af hans historiske Interesse. Terpager afbilder nemlig den store Gravsten, som dengang (1736) var sat op paa Væggen i Sct. Andreas' Kapel, og siger, at de to Vaaben — Munk og Juul — forneden paa det pragtfulde Stenhuggerarbejde havde »Biskop Laurids Thura ladet male med forskellige Farver for egen Regning« — *variis coloribus suo sumptu distingui fecit.*⁽²⁰⁾

Fra 1720'erne er der ogsaa en Beskrivelse af Ribe, hvor der er taget arkæologisk Stof med. I 1730 udgav nemlig *Erik Pontoppidan* sit Værk *Theatrum Daniæ* og det hedder her om Domkirken:

»Im hohen Chor ist vor denen Kennern und Liebhabern der Architectur ein rechtes Kunst-Stück

Gravsten over Hans Tausen (†1561)
fornyet 1663 af Dr. Ludvig Pouch.
Tegning af Søren Abildgaard 1774.
Nationalmuseet.

zu sehen / an dem sogenannten Schnecken-Gewölbe / welches en forme eines Italiänischen Cupulo gebauet / und von der Grösse ist / das es das gantze Chor bedecket / hat also einen Diameter von etwa 30 pas. com. und souteniret doch durch die ordentliche Symetrie sein Gewicht ohne einziger Hülffe.«

Selv har Pontoppidan sikkert ikke besøgt Ribe,

men har sin Viden andetstedsfra, alligevel er det dog al Hæder værd, at han fremhæver netop denne kunstarkæologiske Sjældenhed.

Det er ogsaa interessant, at han under Domkirken nævner, at:

»in der Sacristey werden verschiedene Papistische Alterhümer / und unter denselben einige Mönch-Kappen / wie auch die Ornamenten der Catholischen Bischöffe / mit welchen sie in Amts-Verrichtungen erschienen / aufgehoben.

Diesen Überbleibseln des Papstthums ist beyzufügen / das am Eingang befindliche ungeheuer höltzerne Bild des grossen Christophers.«

Og endelig omtaler Pontoppidan Gravmælerne og siger her:

»In dieser Kirche sind 2 Könige aus Dännemarck begraben / als 1. Ericus Emund . . . Man findet seinen steinern Sarg an der Norder-Seiten halb eingemauret / und halb in der Kirchen stehend / welches / wie mir neulich ein Prediger aus Ripen berichtet / die Bedeutung haben soll / dasz er im Banne / und also ausserhalb der heiligen Kirchen Schoosz verstorben ist. Zweytens lieget mitten im Chor begraben König Christoph. II.«[!]

Vi faar altsaa at vide, at Pontoppidan gengiver, hvad han har hørt af en Præst fra Ribe, men desværre faar vi ikke Navnet paa denne antikvarisk Interesserede. Ham er det utvivlsomt ogsaa, som er Hjemmelsmand for Pontoppidans Efterretning om et middelalderligt Grav-Fund i Domkirken. Han fortsætter nemlig:

»Neulicher Zeit hat man in dieser Kirchen ein unbewustes / und auf allen Seiten zugemaurtes Behältnisz oder gewölbtes Grab eröffnet / und in demselben den unverzehrten Cörper eines

Päpstlichen Bischoffs / liegend auf einem Parade-Bett in allen pontificalibus vorgefunden. Wie man muhtmasset / ist dieser Ivarus Munck, der nächst letzte Catholische Bischoff gewesen.«⁽²¹⁾

Med særlig Berømmelse nævnes *Peder Terpager* blandt Ribes Krønikeskrivere. Allerede i 1702 havde han som Indledning til sine Inscriptiones Ripenses givet en kort Beskrivelse af Byen, men det var dog først med sit store Værk: *Ripæ Cimbricæ . . . Descriptio*, fra 1736, at han slog sit Navn fast. Han var begyndt at samle til det før 1702, da han stillede i Udsigt, at det først vilde være trykmodent om nogle Aar, men der kom til at gaa over en Snes, førend han fik det færdige Manuskript afleveret. Ved Københavns Brand 1728 gik det imidlertid tabt, men skønt Terpager var over de Halvfjerds, tog han ufortrødent fat paa at genskabe det og for anden Gang lykkedes det ham at faa det ført til Ende og se det trykt.

Han byggede fornemmelig sit Værk paa arkivalsk Materiale, men han forstod fuldtvel, at historiske Oplysninger kunde man tillige faa af Monumenterne. Derfor bør han ogsaa nævnes mellem Ribes Antikvarer.

Rent arkæologisk er saaledes hans Beretning om Sct. Peders Kirke. I 1698 blev det, der var tilovers af dens Mure og Fundamenter, ødelagt og den 25. Maj 1699 undersøgte Terpager Resterne af dens Grundvold. Efter hans Maalinger holdt den da 43 Alen i Længden og 14 Alen i Bredden. Vel er det ikke nogen indgaaende Beskrivelse, men selve det, at Terpager overhovedet har haft Tanke for at gøre den, er al Ære værd.⁽²²⁾

Denne Skildring blegner imidlertid ganske mod

den, han har givet af den nu næsten helt forsvundne Omgang ved Domkirken. Næppe noget andet Sted i Danmark vilde man vist i 1736 finde en lignende forstandig Vurdering af en historisk Bygning. Han siger nemlig:

»Sydsiden af Domkirken dækkes af Omgangen, delt i tre Dele: en østlig, en sydlig og en vestlig, overalt prydet med Hvælvinger, men tækket med Tegl. Hvilket Aar den er opført, vides ikke, men sikkert er det dog, at den er af nyt Arbejde og i hvert Fald ikke samtidig med Domkirken, hvad man ogsaa ser af dens Byggemaade og dens Fundament, som ikke er saa solidt. Hertil kommer, at Arkitekturens Finhed er langt større i Domkirken end i Omgangen, saa at Omgangen synes at være fra en lidt nyere Tid, hvorimod Domkirken er fra gammel Tid og desuden af finere og solidere Byggemaade. I Dag gaar man fra Byens og Kirkegaardens Niveau ned ad fire Trin i Omgangen og ad fem i Domkirken, hvorimod det er troligt, at man fordums gik nogle Trin op. Grunden til denne Forandring er, at Gadernes og Kirkegaardens nuværende Højde skyldes de Affaldslag, som Byens Brande har efterladt sig.«⁽²³⁾

I 1730'erne var Terpager imidlertid ikke den eneste Lærde i Ribe.⁽²⁴⁾ Men medens han selv tilstod, at »det var Kærlighed til Fædrelandets Historie og Old-Sager, som tilskyndede ham, idet vi bør kende dem, førend vi lægger os efter at kende de fremmede og exotiske«,⁽²⁵⁾ var Biskop *Mathias Anchersen* netop kyndig paa disse Felter.

Ved sine Studier og Rejser i Europa havde han i sin Ungdom erhvervet sig omfattende Kundskaber i de orientalske Sprog — Hebraisk, Syrisk, Arabisk, Persisk og Tyrkisk, — og selvom han ved Tidernes

Peder Terpager.
Tegning i Frederiksborg-Museet.

Ugunst aldrig kom til ret at udnytte sin Lærdom, medens han var Professor ved Universitetet, bevarede han dog sine Interesser, da han blev Biskop. Saaledes havde han i Bispegaarden en god Bogsamling, en Samling af orientalske Manuskripter og en Samling Mønter.

Alt dette har imidlertid nok kun været til Glæde og Nytte for ham selv, for hvem andre har vel kunnet læse disse fremmede Tungemaal? Vi vilde jo

gerne have haft lidt nærmere at vide om hans numismatiske Kabinet, men da hans Dødsbo blev gjort op og sat paa Auktion, maatte Registrator bekende sin Ukyndighed. Han har simpelthen ikke vidst, hvad de »adskillige rare Sølvmonter« var og har derfor vurderet dem, ikke efter deres Sjældenhed og indre Værdi, men efter deres — Vægt. Vi kan derfor ikke vide, hvad der f. Ex. skjuler sig under en Post som:

10 Stykker orientalske af adskillige Sorter,
vejende til 1 Rdl.⁽²⁶⁾

Denne Møntsamling har altsaa i sin Tid været og er ogsaa for os ganske gehejm, men til Gengæld er det næste Vidnesbyrd, vi har om den antikvariske Interesse i Ribe, fuldt offentligt.

I 1768 indførte man nemlig noget helt Nyt i Latinskolerne — man bestemte, at Mesterlektianerne skulde holde offentlige Foredrag om et eller andet Emne fra Fædrelandets almindelige Historie, medens Indbydelsen til at overvære disse Tale-Øvelser skulde behandle et eller andet snævrere Spørgsmaal fra den paagældende By.

Her i Ribe udsendte Rektor, Mag. *Jens Hansen* derfor ogsaa et Program — forøvrigt Skolens første — om et lokalhistorisk Emne, men da det tillige var af saa almen Interesse — det handlede om Indskriften paa Guldhornet fra 1734, — er det ikke mærkeligt, at dette Skrift gav Genlyd helt ovre i Hovedstaden.

Det arkæologiske Stof var ved at erobre sig en Plads i Bladenes Spalter, men medens man nu knap kan gøre et Fund, førend det er Forside-Stof i Aviserne, forhastede man sig ikke dengang. Berlingske Tidende — eller som det oprindeligt hed: De til Forsendelse med Posten allene privilegerede

Kiøbenhavnske Tidender — bragte nemlig Korrespondancen fra Ribe i Nummeret for den 16. December 1768, men den var afsendt fra Haderslev den 10. December og den handlede om en Begivenhed, som var foregaaet i Ribe — den 26. Oktober.

Denne Langsommelighed er interessant i pressehistorisk Henseende, men naar man alligevel bragte en saa gammel Nyhed frem til Hovedstadens Læsere, var det naturligt, fordi selve Sagen havde Betydning. En ny Tolkning af det korte Guldhorn var dog nok værd at gøre opmærksom paa og selvom vi nu anser den for uden nogen Værdi, er den saa kuriøs, at den fortjener at fremdrages. Som Vidnesbyrd om den antikvariske Interesse i Ribe er den under alle Omstændigheder nok værd at gengive og den lyder:

Hadersleben, den 10de December.

Til de i Skolerne anordnede Orationer haver Rector Scholæ i Ribe Mag. Jens Hansen inviteret ved et latinsk Programma, hvori han har foretaget sig at handle om det ved Gallehuus 1734 fundne Guld-Horn, og anført de paa samme værende rune Bogstaver, som han læser saaledes: Levgil ledø kostin hulti vom Hurno to demu — Levgil lod Giæstebud holde ved dem to Horn. Han lover i følgende Programmata at vise saavel Aarsagen til denne Læsning, som og at oplyse de paa Hornet værende Figurer. I nærværende handler han om begge Guld-Horns Eyere Levgild, hvilket Navn haver været brugeligt hos de Gothe, som have ført det med sig til Spanien, hvor deres 17de Konge kaldes Leovigildus, hvilket er samme Navn, som her paa Hornet Levgild. Det er sammensat af Leu, som i den sønder Jydske Dialect

udtales Løv — Løve, og Gil eller Gild, som bemærker yndig, behagelig. Da det noksom er bekendt, at vore Forfædre gave deres Børn Navne efter Dyrene, saasom Biørn, Ulv, Hingst, Hors &c., og undertiden sammensatte, saasom Asbiørn, den Asiatiske Biørn, som siden er forandret til Esbern, nu Jesper; Aistulv, en orientalsk Ulv, Atulph, hvoraf nu Adolph — en adelig Ulv, af det Ord At eller Æt, hvoraf Adel, Adelig, Ætheling; Rudolph — rød Ulv. Det Ord Gil meener han at være ham tillagt af sine Landsmænd, for at prise hans prægtige Gæstebud, som have svaret til hans kostbare Kar, som viser, at han har været en riig og anseelig Mand, at han derfor synes at have givet Løve Herred Navn. Han slutter tillige, at han har været Præst og at være den paa det andet Guld-Horn staaende skiæggede Mand i en siid Kiortel med et Horn i begge Hænder. Orationerne bleve den 26de Oct. næstafvig holdne af 2de Skolens Discipler, i Biskoppens, Geistlighedens og fleres Overværelse, da Frederic Hansen handlede om den lærde Doct. Ole Borch og Søren Jessen om den store Biskop Hans Tausen, og med almindeligt Bifald bleve paa-hørte.⁽²⁷⁾

Til Ribes Antikvarer kan vi derimod ikke regne Arkivtegneren *Søren Abildgaard*, selvom han har aftegnet Domkirkens gamle Gravsten. Han hørte nemlig ikke hjemme i Byen, men kom her kun — i 1774 — paa sine Rejser for at opsøge Fædrelandets Mindesmærker. Alligevel bør han nævnes paa dette Sted, fordi han giver os et Par Efterretninger af Interesse.

Han siger saaledes om Iver Munks Gravsten, at »Inscriptions Randen er malet sort og Bogstaverne

eller Skriften med hviid Farve, men saa urigtigt gjort, at Skriften er vanskeligere at læse end om den ikke havde været malet.« Men han oplyser ikke, hvem der har været Ophavsmanden til denne Restauration. Det kan selvfølgelig være sket samtidig med, at Biskop Thura lod Vaabnene opmale, men da vi ikke veed noget herom, kan det ogsaa tænkes, at det er en anden — os ukendt — antikvarisk Interesseret, som har foranlediget Optrækningen af Indskriften.

Dette faar nu være. Med Sikkerhed kan vi derimod sige, at paa hans Tid var Sansen for Fortidens Minder ikke længer — som hidtil — kun levende hos de Lærde, men ogsaa den jævne Mand nærde den. Abildgaard aftegnede nemlig Christoffer den Førstes Gravsten og noterede paa Tegningen, at »der siges, at Kongens Grav er neden under bemældte Steen, hvor der staaer en graa Steen-Kiste med Jord udi, og derhos er fundet en Urne med Kol udi, hvilket Graveren til Riber Dom-Kirke fortalte mig, at han og flere har seet, da man aabnede Chorgulvet for dér at indrette Gravstedet for den ved Døden afgangne Biskop Bloch.« I første Række har Abildgaards Efterretning om den middelalderlige Konge-Grav naturligvis Betydning i sig selv, men paa sin Vis er hans Fortælling om Graveren og de andre Nyfigne fra Byen ikke mindre interessant. Det er dog et tidligt Vidnesbyrd om, at man ogsaa i videre Kredse var begyndt at lægge Mærke til Fundene fra Fortiden.⁽²⁸⁾

Fra de første Aar af det nittende Aarhundrede har vi to Beretninger om den antikvariske Tilstand i Ribe, men uden at de stammer fra Antikvarer eller arkæologisk Interesserede. Disse Beretninger er derfor heller ikke fremgaaet af nogen personlig

Syslen med Fortidsminderne, er ikke selvvalgte, men er Svar paa Spørgsmaal, som Andre har stillet, er altsaa i Virkeligheden bundne Opgaver.

Forklaringen paa dette mærkelige Forhold er imidlertid ligetil.

Den 22. Maj 1807 blev nemlig *Den kongelige Commission til Oldsagers Opbevaring* nedsat efter Forslag af Frederik Münter, men allerede i sin Indstilling af 31. Marts 1807 havde han udtalt, at Kommissionens første Opgave maatte være: at udarbejde en Slags Instruction, efter hvilken Præsterne og andre Embedsmænd skulde indsende Indberetninger om Oldsagerne i deres Kreds. Oldsagskommissionen tog derfor ogsaa Sagen op i et af sine første Møder og udsendte derefter sine trykte Skemaer over de Spørgsmaal, som den ønskede Oplysninger om.⁽²⁹⁾

I Løbet af de nærmeste Aar indkom Præsternes Besvarelser, nogle korte og intetsigende, andre udførlige og indholdsrige, og ogsaa fra Ribe kom de. Baade Sognepræst Satterup fra Sct. Cathrine Kirke og Stiftsprovst Koefoed fra Domkirken svarede paa Oldsagskommissionens Spørgsmaal, og selvom deres Indberetninger ikke er af de ypperste, giver de dog et Billede af Forholdene i Ribe, som vi nødtigt vilde være foruden. Der kan derfor nok være Grund til at fremlægge dem, saameget mere som de ikke har været offentliggjort før.

Indberetningen fra Sognepræst *Satterup* lyder da saaledes om:

Sct. Cathrine Sogn.

Ribe d: 12 Octobr. 1808.

I allerunderdanigst Efterlevelse af Hans Kongl: Majestæts allernaadigste Befaling til Den Høje Commission for Oldsager og paa Høj Sammes Op-

fordring til Undertegnede: Hvilke Oldsager inden min Embeds Kreds maatte findes reddede fra Undergang, har jeg den Ære herved underdanig at meddele Resultatet af min Undersøgelse, som jeg for Ordens Skyld inddeler i 2de Classer: 1) Oldsager opdagede af privat Mand i min Embeds Tid her ved Byen, 2) Hvilke i nogle offentlige Samlinger forefindes.

1.

Da i Foraaret 1796 HER Apotheker Eilschou lod en Deel af sin Tofte udenfor Byens Nørre Port kuld-kaste for at forstørre sin ved samme liggende Hauge, fandtes en Deel af røde Muursteen murede Kister ganske ubeskadiget, af Form som det menneskelige Legeme: rund ved Hovedet, smal ved Halsen, bred fra Skuldrene til Lænderne og smalere ned ad. Da Toftens Ejer var til den Tid fraværende, saa bleve ingen af disse Kister conserverede; men i een af samme fandtes foruden Been af sædvanlig Størrelse et Jern Sværd, hvis Hæfte er $\frac{1}{2}$ Alen 1 Tomme, fra Hæftet til Spidsen $1\frac{1}{2}$ Al. og dets Brede 2 Tommer. Det er endnu i HER Eilschous Værge. — Den Plads, hvorpaa det er opgravet, har været en Kirkegaard, tilhørende Nicolaj Kirke og tillige formodentlig et Nonne Kloster, som laae der hos og som snarest var til i det 14de Aarhundrede.

2.

A. Paa nuværende Raadhuus findes:

- a) 5 ubeskadigede Sværd, omtrent af samme Længde og Dannelse som det forhen beskrevne; 2 afbrudte, og desuden to andre, der synes yngre og mindre mærkværdige. Efter Terpagers Ripæ Cimbricæ tilhører de 7 første en Kiøbmand her i Ribe Hans Jessen Söchane, som i 1583 d: 10

August imellem Ribe og Hamborg erobrede et Søerøver-Skib.

- b) Et Raadmands Stob el. Bæger fra 1584 i Form af en Morter med en Hanke. Det synes at være af Buxbom-Træe, Højden 1 Qvart: $1\frac{1}{2}$ T., Dybden 1 Qvart: og dets Indhold $1\frac{3}{4}$ Pot. Dets øverste Rand med Foden er belagt med Sølv, paa Midten Byens Vaaben, hvorpaa staar ovennævnte Aars Tal. Paa dets øverste Rand findes følgende Vers:

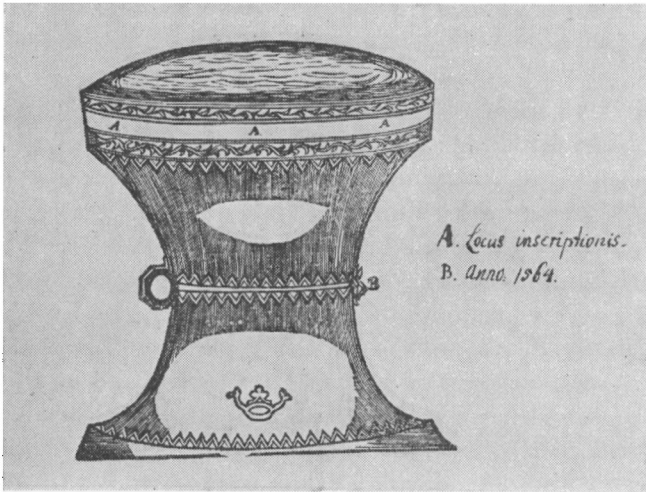
At: elske Retfærdighed: i Dom:
 Ok: rette: were: from:
 Ok: reen: i: mod: sin: Neste:
 Holde: Gud: til: Wen: er Raadmand:
 then: beste.

Dette Bæger brugtes ved de Tider som Bryllupper, som da holdtes paa Raadhuset og ved den Leilighed skulle et saadant Bæger udtømmes af 2de.

Anmærk: Da nu ved slig Leilighed paa Raadhuset var et Victualie Kammer, med alt til slig en Højtid henhørende, og dette formodentlig har været enten under Jorden el: paa et andet afsondret Sted for Støbheds Skyld, saa siden, da disse Bryllupper paa Raadhuset ophørte, er dette afsondret Sted brugt til mindre Forbryderes Fængsel, og derfra troer jeg, at den Benævnelse af Smørkammer, som her ved et Fængsel paa Raadhuset finder Sted, lige som og i andre Provincial Kiøbstæder, maa have sin Oprindelse.

- B. I Cathrinæ Kirkes Taarn findes en Klokke, der tilforn har siddet i den ovenanførte Nicolaj Kir-

Ribe Raadmands-Stob.
Gammelt Træsnit i Resens Atlas.
Kgl. Bibliothek.

ke. Klokken har følgende Inscription: Anno Domini MCDLXXVI Kierkevere war til Sti Nicolaj Kyrki, migh lodh støbe Sti Nicolaj Sogen, Morten Jensen og Matthes Andersen: Sta Katerina heder jegh, Jesus Nasarenius Rex Judeorum

Maria then rene Møø
hielp oss, naar vi skal døe

Om end disse Oldsager under No. 2 findes i Terpagers Ripæ Cimbricæ, saa har jeg dog troet at burde anføre samme, saa meget mere som de af mig her ere nøjere beskrevne end de hos ham findes.

Underdanig
N: Satterup

Indberetningen fra Stiftsprovst *Koefoed* kom et Par Maaneder senere og lyder saaledes om:

Domkirkens Sogn.

Den Kongelige Commission til Oldsagers Opbevaring har under 27. April d: A: opfordret mig til at samle og indsende Beretning om hvad der af Oldsager maatte findes levende i Ribe, hvor Oldgranskerne vilde med rette vente et godt Udbytte af sine Undersøgelser, da Ribe er et af de ældste Stæder, hvor Christendommen ved sin Indførelse i Landet har havt mange Klostere og Kirker, især Domkirken, som maaske er den ældste i Norden — men Tidernes alt fortærende Tand, Byens store Aftagelse i de sidste Aarhundreder, Klosterne's Undergang og Forandring, de Tid efter anden foretagne Reparationer, som have destrueret det meste af Oldtidens Mærkværdigheder, levner kuns lidet og det meste af ubetydeligt Værd — dette Lidet har jeg med mueligste Flid eftersøgt og allene fundet følgende:

Til de 5 første Posters Besvarelse er aldeles intet herfra at anmelde.

Til No. 6: Inscriptioner med Munkeskrift:

- a) Over den sidste af de Katolske Biskopper i Ribe Iver Munks Begravelse i Domkirken er en Steen af 4 Alens Højde indmuret i Sidemuren, hvorpaa findes Inscription af Munkeskrift — anført hos Terpag: Rip: Cimb: pag. 325, hvor Stenens Afbildning findes i Kobberstik.
- b) Paa en Ligsteen over Joh: Pet: de Horsens findes Munkeskrift, som findes i Terpagers Inscript: Rip: pag. 76. Paa samme Steen findes Inscription med latinske Bogstaver over Joh:

Pet: Grundet og hans Søn Johann, som døde den 15 Aug: 1565, ligeledes hos Terp:

- c) Over den saakaldte Kattedoved Dør paa Domkirken findes Christi Nedtagelse af Korset, udhugget i Steen med Inscription i Munkeskrivt, anført paa Kobberet i Terp: Rip: Cimb: pag. 304. Foruden det hos Terp: her anførte findes oven over en trekantet Gavl med Inscription i Munkeskrivt, men ulæselig.
- d) Paa Døbe Bækkenet, som er af Messing, findes en Inscription af Munkeskrivt, men saa afslidt, at den er ulæselig.

Til 7de Post:

- a) St: Georg til Hest i fuld Legems Størrelse, stridende med Dragen, tilligemed den af ham frelste Princess, alt udhugget i Træe, findes hensat paa en af Kirkens Hvælvinger. Kobberet herover har Terp. pag. 336 tilligemed Traditionen.
- b) Paa den saakaldte Kattedoved Dør, ovenfor under 6 c anført, findes et Metal Kattedoved, med Muus omkring. Kobberet herover hos Terp: pag. 303 og Traditionen pag. 353 og 354.

Til 8de Post: Af Levningerne fra den Catholske Cultus findes:

- a) Et gammelt beskadiget Christus Billede af Træe i fuld Størrelse henlagt paa en af Kirkens Hvelvinger — i Hovedet fandtes ved at udtage en Træprop, som var indslaaet i et omtr: 6 Tommer dybt boret Hul, medfølgende Reliquier under No. 1 med tvende smaae Sedler, paa hvilke fandtes i Munkeskrivt:
  - a) *ex ligno Domini*
  - b) *de ossibus sanctarum XI millium virginum.*

- b) I Domkirkens nordre Gang et Crucifix i fuld Legems Størrelse af Træe; i Hovedet fandtes det almindelige Hul boret, hvori vist har været Reliquier, men Proppen var borte og Hullet tomt.
- c) I Choret findes et lidet Crucifix; i Hovedet fandtes ved det borede Huls Aabning, som var bedækket med en Blik Plade, de under No. 2 medfølgende Reliquier, med en Seddel af Pergament, hvorpaa staaer i Munkeskrift:
 Hic sunt reliquiæ sanctarum XI millium
 virginum posita pr . . . anno
 M CCC XVIII sabbato primo post assumptionem Dom: Mariæ virginis
- d) Udvendig paa Kirken et Crucifix med Maria og Magdalena, en paa hver Side, i Træe udhugget, og befæstet paa Muren i en dertil indrettet Portal over den vestre Kirkedør.

Til den 9de Post:

- a) Af de her anførte vides ingen i Ribe, undtagen Levningerne af det gamle Slot, hvorfra der til Korsbrødre Gaard — der i de Catholske Tider var et Kloster for Korsbrødrene — efter et gammelt Sagn skal have gaaet en underjordisk Gang; nu findes ingen Spor af den, da Indgangen er tildækket med Jord og ei vides. — Slottets Levninger bestaaer af nogle Jordvolde med Grave omkring, ogsaa findes nogle faae Levninger af Bygningens Grundvold.
- b) Uden for Nørre Port blev for nogle Aar siden fundet endeel murede Begravelser, hvori Ligene vare henlagde uden Kister — der fandtes hele Sceletter og en stor Deel Menneskebeen og Gravstæderne murede efter Legemernes

Form. Her har staaet en Kirke under Navn af Nicolai i Byens blomstrende Tider. I en af Gravene fandtes et meget forrustet Sværd. Nu ere alle Gravstæderne destruerede, da Jorden er opdyrket til Have.

Til 10de Post:

- a) Hos HÉR: Rasmus Rahr her i Byen findes tvende firkantede Kobberplader, fundne i Jorden i en af Byens Haver Aaret 1733. Paa den ene er udstukket i Medaille Form, omtr: 2 Tom: Diameter, Maria med Barnet Jesus paa Skjødet siddende i en Portal, men en Krone over Hovedet; paa Omskriften staaer i Munkeskrift:

Sigillum capituli ecclesiae ripensis.

Paa den anden af samme Form, men mindre, noget over en Tomme i Diameter, samme Udstikning med Omskrift:

Secretum capituli eccl: rip:

Paa den nederste Kant af Kobberpladerne neden for Medaillerne staaer paa den første An^o 1557 og paa den anden An^o 1501.

- b) I Domkirken findes en Munke og en Nonne-drugt af Guld Brocade, der i mange Aar har tjent Klokkerens Karl til en Indtægts Kilde, da han med Kone paaklædte sig i disse Dragter, naar fremmede Reisende besaae Kirken, og derved ere de blevne saa forslidte, at man neppe mere kan see, hvoraf de ere.

Til 11te Post. Paa Byens Raadstue findes:

- a) Byens 3de gamle Segl i samme Størrelse og Form som de findes aftrykte i Kobber hos Terp: pag. 592 og 593.
- b) Den saakaldte Raadmands Stob, et Bægger der brugtes i Oldtiden ved Høitideligheder paa

Raadstuen, hvis Beskrivelse findes hos Terp: pag. 460 og hvorom HEr Pastor Satterup her af Byen har indgivet Beretning.

- c) Nogle gamle forrustede Sværd, der efter gammelt Sagn skal være Trophæer, fratagne de Særøvere, Hans Jessen med Tilnavn Søehane bragte overvundne til Ribe Aar 1583, hvorover Fortælling findes hos Terp: Rip: Cimbr: pag: 665.
- d) Ribe Stads-Ret, givet af Kong Erik paa Rigsdagen i Nyborg Aaret 1269 den 25. Juny, findes i Raadstue Archivet i Manuskript, meget nitid skrevet i Munkeskript paa Pergament, hver Artikel er skreven paa Latin, hvorunder staar den danske Oversættelse. Om dette Manuscript giver Koefoed Anchersen i sin Lovhistorie pag. 341 fuldstændig Efterretning — og det fortjente en bedre Plads end paa et fugtigt Værelse at ligge mellem en Deel gamle sammenstrøede Documenter.
- e) Endvidere findes samme Sted en Kiste med ældgamle Documenter, der uden Orden ere sammendyngede imellem hinanden — hvoraf endeel ere skrevne paa Pergament. HEr. Conrector Thorup og Adjunct Wohnsen her ved Byens lærde Skole have havt den Godhed at love i Forening med mig at gjennemgaae disse Documenter og oplede et gammelt Register, der i Archivet skal findes over dem, eller, om det ej findes, at forfatte en nye Optegnelse, men da dette Arbejde er af større Omfang, udbedes den fornødne Tid dertil; saasnart det kan blive færdigt, skal Resultatet af Eftersøgelsen blive indsendt.

Til 12. Post:

I Byens tvende Kirker, især Domkirken, findes en stor Deel Epitaphier over mere eller mindre mærkværdige Personer. F. Ex. tvende af vore Konger ligger begravede i Domkirken, Erich Emmund og Christopher den 1ste; deres Portrætter findes dér ophængte, ligeledes findes deres Epitaphier med Inscriptioner. Af anføre disse og flere her er unyttigt, da de findes alle samlede i Terp: Inscript: Ripens:

Ribe den 23. Decemb. 1808

C D Koefoed

De to Besvarelser fra Ribe maa have vakt en vis Opsigt i Oldsagskommissionen. Endnu var dens Samlinger nemlig saa smaa, at man aabenbart prøvede paa at udbygge dem, saasnart man blot øjnede en Mulighed. Kommissionens Sekretær, Professor Nyerup, skrev derfor den 26. August 1809 til Apotheker Eilschou, om han ikke vilde forære Sværdet til Antikvitetskabinettet i København. Den 18. Oktober 1809 svarede han imidlertid, at det vilde han nødig, »men da jeg veed, at her paa Raadstuen glemmes 5 Sværd af samme Slags som mit, hvoraf nogle endnu ere en Deel længere, saa synes mig, nogle af disse gierne kunde undværes, og saasnart Commissionen desangaaende behagede at henvende sig til Magistraten, vilde den sikkert faae dem alle eller nogle deraf, allerhelst de staaer her gandske ubemærket og bliver sielden seet. Naar dette skeer, formoder jeg ikke, Commissionen fortryder paa, at jeg ugierne giver Slip paa mit, som jeg daglig har staaende for mine Øyne.«

Dette viser jo allerede, at Eilschou var antikvarisk interesseret, men Fortsættelsen af Brevet peger

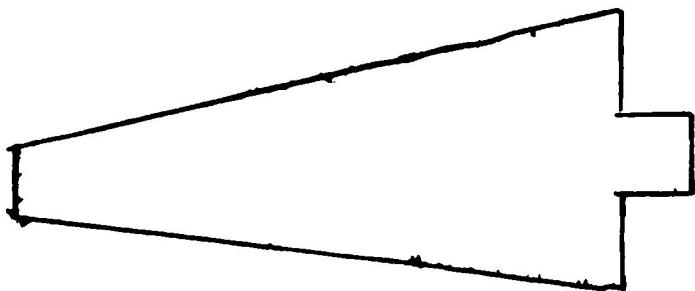
endnu stærkere i samme Retning. Han giver nemlig en udmærket Skildring af selve Fundet og siger:

»Den Indberetning, Commissionen har faaet, at mit Sværd skulde være fundet i en Muursteens Liggkiste, er ikke rigtig. Vel er det fundet paa et Sted, hvor der i ældgammel Tid har været Kirkegaard, men blot imellem Steen og Grus og ikke i noget Begravelses Sted. Paa samme Plads, som den Gang blev kuldkastet, fandtes ogsaa een Deel Begravelser /: vist over 50^{ve} :/ og alle eens dan indrettede. Denne Indretning bestod deri, at tæt omkring Beenradet laae 2 Lag Muursteen, satte langs paa Kanten og oven paa hinanden uden at være muret i Leer eller Kalk; oven og neden under Beenradet var blot Sand og ei mindste Tegn, at der nogensinde havde være andet. Steenene udgiorde en Figursom (S. 629).

Foruden disse Begravelser fandtes ogsaa ved Kuulgravningen eendeel Dødning Hoveder, der til lige med de andre, som vare indfattede, ikke allene havde alle deres Tænder, men de vare endog saa ubedærvede og af Anseelse saa sunde og friske, som om de havde tilhørt et levende Menneske; hvide vare de vel ikke, men Emailen var dog ikke angrebet.«

Eilschou havde derfor ikke behøvet at slutte: »Hvorvidt nu denne Indberetning kan interessere Commissionen, veed jeg ikke. Næsten maatte jeg formode det modsatte, da det vel ikke kan være andet, end at saadanne Opdagelser ere giorte før, og i slig Tilfælde beder jeg, at Commissionen vilde tilskrive det Anførte min Ukyndighed i Oldsager.« At han allerede i 1796 havde været opmærksom paa — og i 1809 indberettede og derved reddede — de Jordfund, som Spaden havde afdækket, var dog meget fortjenstfuldt baade i første og anden Om-

Munkestens-Kiste fra Sct. Nicolai Kirketomt.

gang og behøvede visselig ingen Undskyldning.⁽³⁰⁾

Først en Menneskealder senere blev den første egentlige arkæologiske Undersøgelse foretaget i Ribe. Ganske vist var de to Mænd, som forestod den, ikke selv Ripensere, men deres Arbejdsomraade var Ribe Domkirke og de bør derfor ogsaa mindes her. Opgaven var at klare Problemerne omkring den saakaldte Erik Emunes Grav og de, der paatog sig denne rent antikvariske Undersøgelse, var Oberst *Høegh-Guldberg*, som var korresponderende Medlem af Oldsagskommissionen, og ingen ringere end Professor *Høyen*.

Stiftsøvrigheden skrev i den Anledning til Kommissionen:

»Ved Professor Høyens Nærværelse her i Ribe for at undersøge, om der i Byens Kirker, især Domkirken, maatte findes nogen mærkværdig Oldsag, der fortjente Opbevarelse, blev iblandt andet, efter Tilskyndelse af Oberst, Land- og Søekrigscommissair Guldberg, som just var her i Byen paa Session, en Begravelse i Domkirkens Muur ved den nordre Side, aabnet, som hidtil og efter Terpagers

Ripæ Cimbricæ pag. 208 var anset for at være Kong Erik d: 3dies med Tilnavn Edmunds Begravelse, hvoraf vi herved lade følge en Tegning; men ved Aabningen fandtes vedfølgende 3 tildeels hensmuldrede Stykker Blye med Inscriptioner, hvoraf de 2 tydelig kunne læses saaledes: den 1ste: OTHINGARUS. CPCS. og den anden: ASCERUS. CPCS., den 3die derimod fandtes saa hensmuldret, at den ikke med Vished kunde læses. — Foruden disse Stykker Blye fandtes nogle Menneskebeen, som kjendelig, efter Stiftsphysicus Randrups Sigende, maatte have tilhørt 2 Personer. —

Heraf kan udledes, at denne Begravelse med megen Sandsynlighed maa hidrøre fra 2de Biskopper i Ribe: Othingar: Albus, den anden catholske Biskop efter Ordenen, og Ascerus, den syvende Biskop efter Ordenen, hvorved den historiske Beretning hos Terpager om Erik Emunds Begravelse maa findes at være urigtig. —

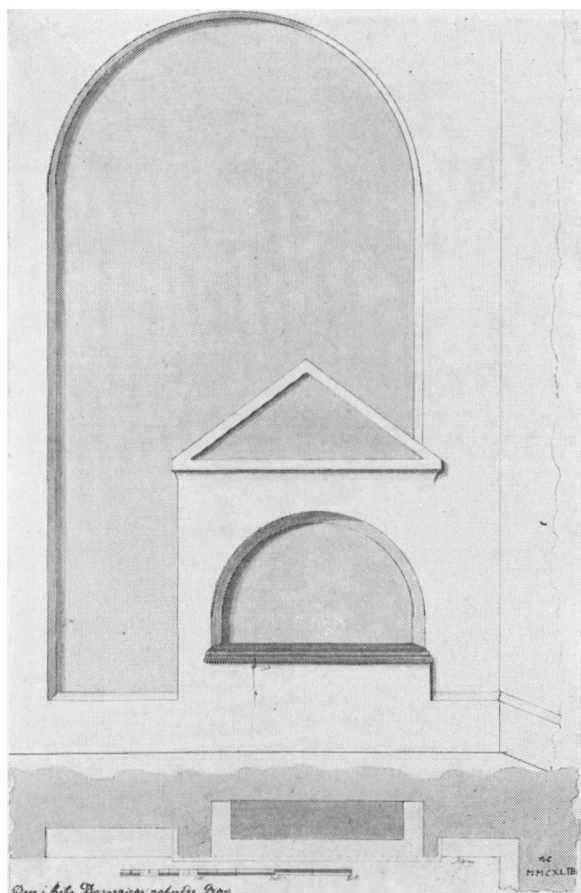
Ved at tilstille Commissionen Tegningen over bemeldte Begravelse samt de 3 fundne Stykker Blye med Inscription til Opbevaring, udbeder vi os Tilstaaelse meddeelt for Modtagelsen heraf.

Ribe d: 26 October 1830

Sponneck   Koefoed

Paa Oldsagskommissionens Møde den 11. November 1830 blev Brevet fremlagt og refereret saaledes af *C. J. Thomsen*:

Fra Stiftsøvrigheden i Ribe af 26: Oct., hvorved oversendes en Tegning af den saakaldte Erik Emunds Grav, der er bleven aabnet i flere Sagkyndiges Nærværelse og fundet at indeholde Benene af flere Lig, hvorved fandtes 3 hertil sendte Blyeplader, der vise, at disse ere den forhen om-

Den saakaldte Erik Emuns Grav.
Tegning 1830.
Nationalmuseet.

talte Konge uvedkommende, men Biskop Othin-
kar, Biskop Ascerus og en tredie, hvis Navn man
ej har kundet udfinde i Ribe.
Man vedtog, at »i Graven skal nedlægges en Beret-
ning om det fundne i en tilsملتet Glascylinder,

som oversendes Stiftsøvrigheden«⁽³¹⁾, og skrev den 30. November 1830 til Stiftsøvrigheden:

Den kongelige Commission har med særdeles Fornøielse modtaget Stiftsøvrighedens ærede Skrivelse af 26 Oct. tilligemed de til samme hørende Sager, hvorved et urigtigt Foregivende af flere Forfattere berigtiges. Det har været Commissionen saameget kiærere at erholde de i den aabnede Grav fundne Blyeplader, som den derved er bragt paa Spor og har Haab om ogsaa at udfinde Læsningen af den, som hidindtil er uforklaret, og tillige har erholdt Stykker, som erindre om lignende, der ere fundne i andre Grave, især det som optoges for nogle Aar siden i Absalons Ligkiste.

Da Blyepladerne allerede ere saa forkalkede, at de om faa Aar ville være gandske opløste og tilintetgjorte, saa tager Commissionen ikke i Betænkning at beholde disse Stykker ved det herværende Museum, hvor de længere ville kunne bevares imod Opløsning end ved at ligge i Jorden, men da Commissionen ikke ønsker at berøve Graven noget gandske, som har været givet den for at oplyse, hvem der vare nedlagte i den og uden hvilket man nu aldeles vilde have været vildledt herom, har den besluttet, at en Beretning om, hvad der er fundet i Graven, skal nedlægges i samme.

Commissionen vil sørge for, at denne korte Beretning skal blive indesluttet i en tilsmeltet Glas-cylinder og saaledes ei udsat for Indvirkning af Fugtighed og Luft. Naar dette er iværksat, skal Cylinderen blive tilsendt Stiftsøvrigheden. Commissionen beder, at man vil drage Omsorg for, at denne maa blive nedlagt i Graven saaledes, at den ei lettelig bliver udsat for at sønderslaaes ved

at noget kunde falde ned paa den, eller at den kunne befrygtes overseet ved en Aabning af Gravved i tilkommende Tider.⁽³²⁾

Herpaa svarede Stiftsøvrigheden og da dette Brev yderligere belyser Fundhistorien, skal vi ogsaa give det:

Anlediget ved den høie Commissions Skrivelse af 30. f. M. giver vi os den Ære endnu i Continuation af vor Skrivelse under 26de Oct. at indberette:

- 1) at Man har ladet forfærdige en Kasse for deri at opbevare de fundne Benstykker i den aabnede Begravelse og tillige i denne Kasse henlagt en paa Pergament skreven Oplysning om Begravelsens Aabning og om de til Commissionen indsendte 3 Stk. Blyplader med de 2 læselige Inscriptioner; hvilken Kasse blev nedsat i Begravelsen, som derefter blev tilmuret.
- 2) har Man tilstillet Værgen for Ribe Domkirke en nøiagtig Tegning over de indsendte 3 Blyplader med de derpaa fundne Inscriptioner samt Underretning om Begravelsens Aabning og bemeldte 3 Blypladers Indsendelse til Den Kongelige Commission for Oldsagers Opbevaring — for at opbevares i Kirkens Archiv.

Med Taknemlighed modtager Man den belovede Glas-Cylinder med deri indsluttet Oplysning om Gravens Aabning m. v., da Beretningen derved bedre kan blive conserveret imod Fugtighed og Luft end ved det i Beenkassen nu nedlagte Pergamentsblad. —

Ribe d: 24 Dec: 1830

Spønneck   Koefoed

Blypladerne blev, som sagt, afgivet til Oldsagskommissionen, hvor Professor Finn Magnussen ind-

førte dem i Museumsprotokollen for 1830. Han læste: (+) OTHINCARUS EPCS (Episcopus), (+)... IOTHV[L]EV... og +ASCERUS EPCS og sagde rigtigt, at alle tre havde været Biskopper i Ribe: Othincar, død omtrent 1044, Nothuleus, der blev Biskop 1134, og hans Eftermand Ascer, som maa være død før 1142.⁽³³⁾

Da den saakaldte Erik Emunes Grav blev aabnet, var det »i flere Sagkyndiges Nærværelse«, men desværre siges der ikke, hvem disse var — udover Høyen, Høegh-Guldberg og Randrup. Der kan dog ikke være Tvivl om, at i denne Kreds var der i hvert Fald ogsaa een Mand fra Byen — Adjunkt *Peter Tetens Hanssen*.⁽³⁴⁾

Vel husker man ham nu mest for hans Snurrighed — det er jo gerne Skolemænds Lod, naar deres Eftermæle skrives paa gamle Disciples Erindringer, — men der er langt mere Grund til at mindes ham for hans virkelige betydelige Fortjenester af Ribes Historie.⁽³⁵⁾

Saaledes udgav han i 1831 en Skildring af »de Forandringer, der til forskjellige Tider i det foregaaende Aarhundreder ere foretagne med Domkirkens Bygninger«. Det var ikke nogen arkæologisk Undersøgelse af Monumentet — kun »hvad jeg af Documenter didhenhørende har kunnet samle«, — men selve det, at man i et Skoleprogram bragte dette Bidrag til Kathedralens Skæbne i den nærmeste Fortid, er dog et Vidnesbyrd om antikvarisk Interesse.

Det Brev, som Adjunkt Hanssen skrev i 1833 til »Velbyrdige Hr. Cancelliraad Thomsen, Secretair ved Commissionen for Oldsagernes Opbevaring i Kjøbenhavn«, er imidlertid langt mere oplysende i saa Henseende. Det giver ikke blot et ikke uvigtigt

Bidrag til Prins Christians (Christian VIII.s) velkendte Interesse for Arkæologien, men det fortæller navnlig om Adjunkt Hanssens. Allerede fra sin Skoletid — han var født 1780 — huskede han Enkeltheder om Domkirkens Gravsten og senere gjorde han — som Een af de Første — Iagttagelser over de gamle Kalkmalerier. Heller ikke var han snævert bundet til Ribe, men strakte sine antikvariske Interesser ud til Omegnens Kirker. Derfor skal Brevet ogsaa gengives i sin Helhed:

Da Prinds Christian i Aaret 1831 var i Ribe⁽³⁶⁾ og besaae Domkirken, erkyndigede han sig om den med Messing beklædte Steen, som var lagt over Borgmesteren Andreas Bondesen og Hustru. Han beraabte sig paa Kammerherre Suhms Historie af Danmark, hvor det siges, at Stenen ligger i Choret; men de, der viste ham omkring, kunde ei give ham anden Oplysning, end at Stenen med Messingpladen var forsvunden. —

Ved at høre omtale denne Prindsens Ytring søgte jeg at faae fat paa den Deel af Suhms Historie (13de Deel, Pag. 516), hvor i Sagen omtales, hvilken jeg maatte laane fra Sorøe, da Skolebibliotheket her kun eier de 5 første Dele, hvoraf jeg erfarede, at Pladen var stukken i Kobber, og at altsaa Monumentet ikke var aldeles overgivet til Forglemmelse.

Da nu Udgifveren af Suhms Historie ikke synes at have vidst, at den omtalte Plade var forsvunden, og Prof: Werlauff i Antiquariske Annalers 3 B. 1 H: synes at antage, at den endnu i 1817 existerede: har jeg troet, at det kunde interessere Commissionen for Oldsagers Opbevaring at vide dette Monuments Skjæbne, og til Ende giver jeg mig den Frihed herved at tilstille Den vedlagte Indbydelsesskrift: »Efterretninger angaaende Byen Ribe. Før-

ste Samling 1831«, hvor denne Sag omtales Pag. 21.

Herved maa jeg bemærke, at, naar Suhm, beraabende sig paa Terpagers R: C:, siger, at bemeldte Steen var i Choret, da tager han Feil; thi Terpager siger udtrykkeligen Pag. 326, at den laae *infra valvas Chori*. Pladsen er af mig betegnet paa Grundtegningen under Litr. L. og der vare Pladerne i min Skoletid, indtil de ved Kirkens Reparation forsvandt.

I Antiquvariske Annaler anføres efter Abildgaard, at der i Domkirken i Ribe skulde være flere Stene, paa hvilke Man tydeligen kan see, at de have været beklædte med Metal-Plader. Jeg har nøie efterseet dette, men har kun opdaget tre, nemlig: Kong Christopher I, der ligger midt i Choret, og dernæst to mindre, der ligeledes ere i Choret. Deraf er den ene brækket midt over, og det, troer jeg, maa være den, der var lagt over Andr: Bondesen, og at den er flyttet did, da Pladerne vare brækkede af; thi da Kirkens Gulv blev omlagt, flyttede Man Liigstenene ad libitum, hvoraf Følgen er, at i Choret og den midterste Gang i Høikirken bestaaer Gulvet næsten alene af Liigstene, hvoraf Mange ere hidflyttede fra Sidegangene.

Dersom De vil skjenke medfølgende Program en Timestid til Gjennemlæsning, vil De finde, at Sand- sen for Oldtidens Monumenter ei har været stor hos Vedkommende her.

Foruden Crucifixen findes endnu St. Georg, der kæmper med Dragen /: afbildet i R:C:Pag. 336 :/. Disse Figurer, udhuggede i Træe, ere nu anbragte oven over den nordre Lavkirkes Hvælvinger, og ere tildeels ubeskadigede.

Paa en Pille /: anmærket paa Grundtegningen Litr. i :/ findes det Madonnabillede, som i R:C:

findes afbildet Pag. 334, men det har lidt deels ved Luftens Paavirkning deels ved Menneskehænder. — Der skal have været flere slige Billeder paa Pillerne, og Man kan endnu opdage Spor deraf neden under Prædikestolen. Bag ved et Epitaphium, som i Aaret 1565 er sat over en Raadmand Lauge Stefensen, er et Malerie af samme Natur som Mariebilledet, der maaskee kunne være ubeskadiget, da det har været tildækket i saa lang Tid. Jeg har gjort Biskop Fogtmann opmærksom derpaa, og jeg har det Haab ved hans Medvirkning at faae dette Malerie frem for Dagens Lys igien. Naar dette skeer, skal jeg derom underrette Dem.

Hvorvidt min Gisning⁽³⁷⁾ angaaende det Sted i Muren, hvor jeg formener at Kong Erik Emuns Grav maa søges, er rigtig eller ikke, vil jeg lade være uafgjort; men jeg troer dog, at det vel var Umagen værd at undersøge det af mig opgivne Sted for at komme til Vished; Sagen maa kunne skee ved en høist ubetydelig Bekostning. —

Det Monument i Hunderup Kirke⁽³⁸⁾, som for adskillige Aar siden blev ødelagt af Biskop Koefoed og som han fik Befaling at restaurere, saavidt det var muligt, vil De ventelig erindre, da Sagen desangaaende blev drøftet i Commissionen for Oldsagernes Opbevaring. Af Sarcophagen bleve ikkun Rigsraads Langes og hans Hustrues Figurer indmurede med en passende Indfatning i Kirkens nordre Sidemuur; men derimod bleve 4 Medailloner, hvorpaa de 4 Evangelister vare udarbejdede i Alabaster, hvilke, saavidt jeg veed, endnu ere ubeskadigede, liggende i den Gravhvælving, hvori det Hele efter den første Ødelæggelse var henslængt. Om disse Evangelister just fra Kunstens Side have stort Værd, kan jeg, som uindviet, ikke bedømme, men

de synes mig dog at være for gode til at ligge i en Gravkjælder og maaske engang at hugges itu til en Trappe eller lignende Brug. Jeg vil troe, at de nuværende Eiere af Kirken kunde formaaes til at anbringe dem til Kirkens Prydelse paa et eller andet Sted.

Ovenstaaende Bemærkninger, som jeg har troet ikke ville være Dem uvelkomne, indstilles herved for at De heraf maa kunne gjøre den Brug, De maatte finde passende. Skulde deri være Noget, der hidtil var Commissionen ubekjendt og som den maatte ansee værd at lægge Mærke til, skal det meget glæde mig.

Ribe, den 1 Januar 1833

P T Hanssen

Adjunct ved Cathedralskolen

Desværre er C. J. Thomsens Svar ikke bevaret, hverken paa dette Brev eller de følgende, men selvom altsaa det ene Led mangler i Korrespondancen, er P. T. Hanssens Breve til Oldsagskommissionens Sekretær dog saa oplysende, at vi ogsaa vil bringe dem in extenso.

Datoen i det nys meddelte Brev — den 1. Januar 1833 — skal sikkert rettes til 1834, da det næste refererer hertil og er fra den 25. Maj 1834. En Henvisning til et halvandet Aar gammelt Brev vilde dog ikke være naturligt, hvorimod det er meget almindeligt, at man ved Aarsskifter daterer galt.

Det næste Brev fra P. T. Hanssen til C. J. Thomsen lyder:

»Jeg har for en Tid siden faaet af Sognefogden i Feuling Sogn i Malt Herred medfølgende Stykker Metal,⁽³⁹⁾ som han ved at sløife en Gravhøi paa sin Mark har fundet i en Urne. I den Deel af Høien,

som dengang var udgravet, havde været henved 20 Urner, der havde været dannede som Krukker omtrent $\frac{1}{2}$ Alen høie, og ganske fyldte med Been, men Urnerne vare af saa løs en Materie, at de strax vare faldne i Stykker. Om dette Metal kan have nogen Værd som Oldsag, veed jeg ikke; men jeg har troet dog at burde indsende samme, for at De kunde gjøre den Brug deraf, som det fortjener. Sognefogden hedder Niels Christian Jessen og boer i Astofte i ovennævnte Sogn. —

Ved at grave efter Gruus paa Pladsen, hvor Riberhuus har staaet, er der fundet blandt Aandet medfølgende Glasrude samt et Stykke Glas, der synes at være af Foden til et Viinglas, ligeledes et Stykke af et Lerkruus. Hvis disse Ting kunne have nogen Værd, er det mig en Fornøjelse at indsende dem.

Jeg har i en anden Anledning optaget en Profil og Grundtegning af Riberhuus-Slotsbanke, som den nu sees, og hvorpaa der er angivet, hvad Man i de senere Tider har ved Eftergravning fundet af de levnedede Grundvolde. Dersom De troer, at en slig Tegning kunde interessere, vilde De maaskee ved et Par Ord underrette mig derom, og jeg skal da tilstille Dem samme engang i denne Sommer.

Da jeg sidst havde den Fornøielse at correspondere med Dem, omtalte jeg Muligheden at bringe et Fresco-Malerie i Domkirken i Ribe frem for Dagens Lys, men jeg var ei været endnu saa heldig at faae det udvirket; thi Biskop Fogtmann, som interesserede sig derfor, drog bort, og derved kom Sagen til at standse; men jeg haaber nok ved vor nye Biskops Medvirkning at faae det sat igjennem. For nogle Aar siden blev et gammel Epitaphium nedtaget i Domkirken, bag hvilket ligeledes var et Fresco-Malerie, men det lod Kirkeværgen, der ei

har mindste Sands for sligt, i al Stilhed afvaske uden at Nogen af Kirkens Foresatte fik det at vide; jeg har for kort Tid siden erfaret det af Graverkarlen, der skal have protesteret mod Afvaskningen, men forgjæves.

Med megen Agtelse underskriver jeg mig Hr. Cancellieraadens

ærbødige

P. T. Hanssen

Adjunct ved Cathedralsskolen

Ribe, den 25. Mai 1834

C. J. Thomsen maa have svaret paa dette Brev, ikke een, men flere Gange, og maaske i al Venlighed mindet P. T. Hanssen om hans Løfte, men først et Aar efter lod Adjunkten høre fra sig. Han skrev da:

Alt i længere Tid har det været min Agt og Skyldighed at besvare Deres Velbyrdigheds senere Skrivelser, men det er tildeels blevet opsat, fordi jeg ønskede at kunne i Gjærningen opfylde, hvad jeg havde lovet, og det er jeg først nu bleven istand til.

Hermed lader jeg følge en Grundtegning med Profiler af Riberhuus, saaledes som samme nu viser sig. Af den dertil hørende Forklaring vil De kunne gjøre Dem en nogenlunde Forestilling om, hvorledes denne Levning fra Fortiden viser sig, ifald jeg ellers har været saa heldig at fremstille samme saa tydeligt, som jeg ønskede. Skulde jeg derved have leveret et Bidrag, der kunde ansees værdigt at indlemmes i den Samling af Tegninger, Musæet opbevarer, skal det være mig særdeles kjært. Iøvrigt maa jeg bede Dem bemærke, at Tegningerne ikke ere udført med mere Kunstfærdighed, end jeg var istand til at præstere.

Hvis Sognefogden i Feuling, Niels Christian Jes-

sen, kunde modtage en Skrivelse angaaende det fra ham leverede, vilde det vist ikke være uvelkomment, og det vilde maaskee have til Følge mere Opmærksomhed paa Oldtidens Levninger blandt hans nærmere Omgivelser. Jeg maa ellers ved denne Leilighed gjøre opmærksom paa, at de Bekjendtgjørelser, som findes i den Berlingske Avis og derfra optages i de kjøbenhavnske Blade, sjeldent faae nogen Publicitet, navnlig i Jylland, blandt Almuen; thi, naar undtages de juridiske Embedsmænd, ere der vist yderst faae Personer af Middelstanden, der holde Berlingske Avis, og blandt Almuen vist saagodt som Ingen. Hensigten med Bekjendtgjørelser om Oldsager vilde vistnok mere fremmes, naar de bleve indrykkede i de vigtigste af Stifts-Aviserne; vel findes i enkelte af dem undertiden Noget desangaaende, men det er sikkert af mere Klem, naar Kundgjørelsen kommer directe.

Jeg har her i Byen opdaget paa et Par Steder nogle Figurer, der muligen kunne være et Slags Huusguder eller Skytshelgene. Figurerne ere indtrykkede i Leer, og brændte til Muurstene. Tre saadanne findes indmurede i en Bygning, der tilhører Postmesteren, Cancellieraad Neumann, der med Fornøjelse overlader dem til Musæet, hvis de ønskes. Den ene Steen forestiller en nøgen Mand, med en Stav i Haanden og en Glorie om Hovedet; de to andre forestille Hoveder af gamle Mænd med et stort Skjæg. Dersom denne Opdagelse kunne være Opmærksomhed værd, da hav den Godhed at underrette mig derom, og, vil De have Figurerne, da skal jeg med Fornøjelse besørge dem til Kh: ved Leilighed.

Det Malerie, som jeg forhen har yttret min Formodning om maatte findes bag ved et Epitaphium i

Domkirken, er nu kommet for Dagens Lys. Med Stiftsøvrighedens Tilladelse besøgede jeg i forrige Maaned Epitaphiet nedtaget, og Maleriet, der forestiller 2 Personer, er nu efter næsten 300 Aars Forløb draget frem af sit Skjul. Jeg forstaaer mig ei paa at bedømme Malerier, dette synes ogsaa at have lidt ved Fugtighed og Støv, som maaske har forenet sig med Farverne, men Drapperiet og Perspektivet forekommer mig vel udført, og synes at vidne om en ikke aldeles ukyndig Maler. Jeg har Løfte af en Maler her at faae en Copie deraf, som jeg skal give mig den Frihed at tilstille Dem.

Skulle De træffe Hr. Prof: Høyen, vilde det sikkert interesserede ham at erfare dette. Ved sin Nærværelse her, for et Par Aar siden, var han meget indtagen af et Mariebillede, der i samme Smag er malet paa Pillen ved Siden deraf, men som har lidt meget ved den barbariske Maade, hvorpaa det i Tidens Løb er blevet behandlet. Et tredie Malerie, som har været paa en anden Pille ligeledes under et Epitaphium, er for nogle Aar siden af Kirkens daværende Værge i al Stilhed, uden at Nogen her vidste deraf, aldeles egenmægtigen blevet afskrabet og afskuret med Sand, da han lod det forfaldne Epitaphium nedtage. Figureerne paa det nu nedtagne Malerie forestille 2 Mænd, hvoraf den Ene støttet til et Andreas-Kors samt med en Bog halvt oplukket i Haanden, den Anden holder i Haanden et Instrument, der synes at ligne en Kniv med et krumt Blad.

Idet jeg anbefaler mig til Deres venskabelige Erindring, slutter jeg med Forsikkring om den Agtelse, hvormed jeg forbliver Deres

ærbødige

P. T. Hanssen

Ribe, den 3 Mai 1835

Thomsens Svar er ikke bevaret, men af Adjunktens følgende Brev kan vi se, at han i høj Grad har paaskønnet denne Meddelelse. Den var jo ogsaa et værdifuldt Bidrag til Riberhus' Historie. Da man i moderne Tid atter gravede Slotsbanken ud, kom derfor hans Oplysninger til at gøre deres Gavn, og det var da ogsaa kun rimeligt, at man offentliggjorde hans Plan og Beskrivelse.⁽⁴⁰⁾ Med Rette kunde Chr. Axel Jensen fremhæve, »hvor sundt og rigtigt den gamle Latinskolelærer havde set og ræsonneret ud fra sine mangelfulde Forudsætninger.«

Korrespondancen mellem C. J. Thomsen og P. T. Hanssen slutter med det Brev, som afgik fra Ribe nogle Maaneder senere. Det hedder her:

Jeg har flere Gange været ifærd med at besvare Deres Velbyrdigheds Skrivelse af 5te Junii, men er bleven forhindret indtil nu, hvilket De gunstigen ville undskyldte.

Det er mig kjært, at De er tilfreds med den indsendte Tegning, der, hvor ufuldkommen den end er, dog kan give en nogenlunde Idee om Slotspladsen, og jeg glæder mig til det Haab at see Dem her, da det skal være mig en Fornøielse at føre Dem omkring og mundtligent oplyse, hvad der for den med det Locale Ubekjente ei saa tydeligt kan skriftligent fremsættes.

At der af den berlingske Avis udgives 3000 Exempl: havde jeg ikke forestillet mig. Subskribenterne maae rimeligviis være især paa Øerne og maaskee den østlige Kyst af Jylland; thi paa Vestkysten af Jylland holdes i de tre Postdistricter: Ribe, Varde og Ringkjøbing ialt 13 Exemplarer, der paa en Strækning fra Omegnen ved Tønder indtil et Par Miil norden for Ringkjøbing kun er et lidet Antal. Disse Exemplarer holdes af de juridiske

Embedsmænd og nogle Præster; den egentlige Bondealmue paa dette Strøg kjender maaskee ligesaa lidet til denne Avis som til Rigsbanksedler. At Avisudgiverne gjerne ville optage i det Mindste de Beretninger om Oldsager, som ere fundne i den Omegn, hvos Avisen udgives, troer jeg sikkert, og hvad den herværende Redacteur, eller rettere Ud-giverinde af Stiftsavisen, Bogtrykker Hyphoffs Enke, angaaer, da har hun bedet mig tilmelde Dem, at hun med Fornøielse optager slige Bekjendtgjørelser gratis i Avisen, i hvilken allerede forhen jevnlig er indførte Uddrag af den berlingske Avises Beretninger, Oldsager angaaende.

I denne Tid er der bleven arbeidet paa en Steenbroe, som lægges paa den Plads, der omgiver Domkirken. Ved denne Leilighed bevirkede min Collega, Adjunct Adler, og jeg en Undersøgelse ved Foden af Domkirkens vestlige Ende, hvor Hovedindgangen er, for at erfare, hvorledes Foden af denne Bygning egentlig seer ud; thi Grunden udenom Kirken kan tydeligen skjønnes at være opfyldt. Det befandtes da, at 40 Tommer under den nuværende Overflade hviler idetmindste denne Deel af Kirkens Hovedbygning paa en ziirlig udarbeidet Fod af Qvaderstene. Da dette var optaget, fik Stiftsøvrigheden den Idee at lade Pladsen uden for Kirken jevne i en skraa Plan saa at denne Deel af Kirken kan vise sig i sin oprindelige Skikkelse, og Hovedindgangen derved faae sin rigtige Proportion. Den vigtigste Hindring for Udførelsen af dette er den almindelige her i Landet: »Hvorfra tages Pengene?« Imidlertid haaber jeg, da en stor Deel af Jorden allerede er bortført, at der vil blive lagt endelig Haand paa Værket. At Grunden omkring Kirken saaledes er forhøjet, maa rimeligen hidrøre

deels fra Reparationer, deels derfra at den med Flid er forhøiet efter den store Vandflod 1634, da Vandet gik ind i Domkirken, og anrettede der stor Skade især ved Fugtighed, hvoraf der sees endnu Spor paa de Piller i Kirkens Skib, som bestaae af Sandsten, hvilke i en Høide af et Par Alen ere ganske mørke og fugtige.

Det er muligt, at jeg, hvis Directionen for Universitetet &c. vil give mig Tilladelse dertil, kommer til at gjøre en Reise til Kh: i dette Efteraar. Det skulde da særdeles glæde mig at gjøre Deres personlige Bekjendtskab og mundtligen bevidne Dem den Agtelse, hvormed jeg forbliver

Deres ærbødige
P. T. Hanssen

Om dette personlige Møde nogensinde kom i Stand, maa vi lade staa hen, men, hvis det virkelig har fundet Sted, har det sikkert fornøjet C. J. Thomsen at træffe en beslægtet Aand. Om den gamle Adjunkts vidtspændende antikvariske Interesser kan der ikke være Tvivl, om Værdien af hans Iagttagelser heller ikke.

Som de sidste i den ærværdige Række af antikvarisk Interesserede, der helt tilbage fra Middelalderen har virket i Ribe, nævner vi endelig de tre Adjunkter: *d'Origny*, *Helms* og *Kinch* — Stifterne af *Den antiqvariske Samling*.

Den 25. Oktober 1857 skrev nemlig Emil d'Origny fra Ribe til Kammerraad Strunk, Assistent ved Museet for de nordiske Oldsager i København og bad ham bringe Conferentsraad Thomsen sin hjerteligste Tak for de tilsendte Oldsager. De vilde — fortsatte han — »efter hvad jeg i Sommer meddelte Hr. Conferentsraaden mundtlig blive indlemmede

i en lille antikvarisk Samling, som tilhører Den danske Forening her i Byen, og som er grundlagt af Adj. Kinch, Adj. Helms og mig. Vi ejede i Forvejen nogle Stenvaaben, men ere meget taknemmelige for denne Forøgelse. Bliver Foreningen engang hævet, er det vor Bestemmelse, at Samlingen skal tilhøre Kathedralskolen . . .« Og han sluttede:

»Det tilsendte har glædet Disciplene og Andre der have haft Lejlighed til at se det, og det er utvivlsomt, at Interessen og Sandsen for Sligt ansføres ved, at Provindserne ogsaa have, om end kun mindre, Samlinger af den Art.«

- (1) Victor Hermansen: Fortidsminder og Kuriositeter i Danmarks Middelalder. Aarbøger for nordisk Oldkyndighed. 1954. S. 220-236.
- (2) Victor Hermansen: Absalon — vor første Privatsamler. Danske Museer. Kbh. 1950. I. S. 8.
- (3) Johan Monrad's Selvbiografi. Kbh. 1888. S. 17.
- (4) Kgl. Bibliotek, Uldall. Fol. 186. VI. S. 640: Inter rara et notabilia in æde Capituli adhuc relicta sunt: Episcopii Ivari aliorumqve pallia Italico opere, item variorum Sanctorum reliquiæ, et deniqve vexilla varia qvæ olim catervatim procedentes monachi gestarunt.
- (5) Terpager: Ripæ Cimbricæ . . . Descriptio. 1736. S. 195, 198, 213-216.
- (6) Ribe Bys Historie 1660-1730. S. 278.
- (7) Ellen Jørgensen: Ribe Bispekrønike. Kirkehist. Saml. 6. R. I. S. 23-33.
- (8) Deinde fecit in defensionem sui multas urbes, quarum uestigia in mansionibus episcopalibus adhuc durant. — Kinch: Ribe. I. S. 19.
- (9) Ellen Jørgensen: Catalogus Codicum Latinorum medii ævi Bibliothecæ Regiæ Hafniensis. Kbh. 1926. S. 242-243. — Den er udgivet S. R. D. V. S. 534-570.
- (10) Ellen Jørgensen: Historieforskning og Historieskrivning i Danmark indtil Aar 1800. Kbh. 1931. S. 85-91.
- 11) Danmarks gamle Folkeviser. III. Kbh. 1862. S. 8. — Arild Huitfeldt: Danmarckis Rigis Krønike. II. 1600. S. 285-286.
- (12) Otto Andrup: Bispebillederne i Ribe Domkirke. Ribe Ribe Bispesæde 948-1948. Kbh. 1948. S. 170-171. — Terpager: Inscriptiones Ripenses. Kbh. 1702. S. 25-29. — Terpager: Ripæ Cimbricæ . . . Descriptio. 1736. S. 324.
- (13) C. F. Wegener: Om Anders Sørensen Vedel. Kbh. 1846. S. 84, 164, 192. — Ellen Jørgensen: Historieforskning og Historieskrivning i Danmark indtil Aar 1800. S. 91-101. — Lis Jacobsen og Erik Moltke: Danmarks runeindskrifter. Text. Kbh. 1942. Sp. 1090.

- (14) *Terpager: Ripæ Cimbricæ ... Descriptio*. 1736. S. 637-639, 544. — Chr. Bruun: *Johan Rode*. Kbh. 1893. S. 41, 74, 80-85. — *Ribe Bys Historie 1660-1730*. S. 300-301, 120-122.
- (15) *Terpager: Ripæ Cimbricæ . . . Descriptio*. S. 141, 430-431. — P. B. Grandjean: *Danske Gilders Segl fra Middelalderen*. Kbh. 1948. S. 28.
- (15a) *Danmarks Kirker. Tønder Amt*. S. 1323-1325. *Maleriet hænger nu paa Schackenborg*. — Bjørn Kornerup: *Ribe Katedralskoles Historie. I*. Kbh. 1947. S. 397-403. — *Kinch. II*. S. 461.
- (16) *Olai Wormii et ad eum doctorum virorum Epistolæ*. Kbh. 1751. S. 1-4.
- (17) *Olai Wormii . . . Epistolæ*. 1751. S. 765-766. — O. Worm: *Monumentorum Danicorum libri sex*. 1643. S. 439-449. — *Danmarks runeindskrifter No. 26, 25, 27-28, 36*.
- (18) O. Worm: *Additamenta ad Monumenta Danica*. S. 19-22. — *Danmarks runeindskrifter. No. 69*. — *Terpager: Ripæ Cimbricæ . . . Descriptio*. 1736. S. 602-603. — *Museum Wormianum*. 1655. S. 269. — Erik Moltke: *Skonvig. II*. S. 179-186.
- (18a) Erik Moltke: *Skonvig II*. S. 193-206, 267. — Bjørn Kornerup: *Ribe Katedralskoles Historie. I*. S. 403-408. — *Kinch. II*. S. 461-462.
- (19) *Terpager: Inscriptiones Ripenses*. 1702. S. 67-68. — *Kinch: Ribe. II*. S. 88-89.
- (20) *Terpager: Ripæ Cimbricæ . . . Descriptio*. 1736. S. 325-326. — *Ribe Bys Historie 1730-1820. II*. S. 21.
- (21) Erik Pontoppidan: *Theatrum Daniæ . . . Bremen*. 1730. I. S. 327, 332. — Michael Neiiendam: *Erik Pontoppidan*. I. Kbh. 1930. S. 177-187.

- (22) Terpager: Ripæ Cimbricæ . . . Descriptio. 1736. S. 379-380. — Ribe Bys Historie 1660-1730. S. 60-61, 336.
- (23) Terpager: Ripæ Cimbricæ. . . Descriptio. 1736. S. 353.
- (24) Ribe Bys Historie 1730-1820. II. S. 11-20: Det lærde Ribe.
- (25) Terpager: Ripæ Cimbricæ . . . Descriptio: Præfatio.
- (26) Ribe Bys Historie. 1730-1820. II. S. 136.
- (27) Bjørn Kornerup: Ribe Katedralskoles Historie. II. Kbh. 1952. S. 262-264.
- (28) Ribe Bys Historie 1730-1820. II. S. 217, 232, 308. — Biskop Jørgen Carstens Bloch døde 8. Januar 1773.
- (29) Victor Hermansen: Frederik Münter og den danske Oldforskning. Frederik Münter. Et Mindeskrift. I. 2. Kbh. 1949. — : Nørre Broby Kirke. Kbh. 1954. S. 161.
- (30) Præste-Indberetningerne og Eilschous Brev findes i Nationalmuseets Arkiv.
- (31) Oldsagskommissionens Mødeprotokol i Nationalmuseets Arkiv.
- (32) Oldsagskommissionens Kopibog i Nationalmuseets Arkiv.
- (33) Nationalmuseet. Museumsnummer MMCXLIII. — Othincar maa oprindeligt have været begravet i den nuværende Domkirkes Forgænger og overført til Stenkatedralen i anden Fjerdedel af 1100'erne (Hvem byggede hvad. Kbh. 1952. S. 331-332: Ribe Domkirke, af C. G. Schultz). — J. J. A. Worsaae (Minder fra Valdemarernes Tid. Oversigt over Videnskaberne Selskabs Forhandlinger i Aaret 1855. S. 250-251) gør opmærksom paa, at de tre Gravplader »øiensynlig ere fra een og samme Tid, rimeligst fra Slutningen af det tolvte (eller senest vel det trettede) Aarhundrede«, da man »synes at have forstyrret Bispernes oprindelige Gravsteder og derefter samlet Benene i een fælles Grav.«

- (34) August F. Schmidt: To gamle Ribe-Historikere. Fra Ribe Amt. XIII. S. 193-198.
- (35) Bjørn Kornerup: Ribe Katedralskoles Historie. II. Kbh. 1952. S. 334-335.
- (36) August F. Schmidt: Peter Adlers Breve til P. V. Jacobsen. Brabrand. 1937. S. 46, 100.
- (37) Skoleprogram 1831. S. 20-21.
- (38) Otto Norn: Niels Langes og Abel Skeels Gravmæle i Hunderup Kirke. Fra Nationalmuseets Arbejdsmark. 1953. S. 73-80.
- (39) Nationalmuseets Protokol, Nr. 3090. Nord. Ts. f. Oldkynd. III. 1836. S. 334-335. H. C. Broholm: Danmarks Bronzealder. III. S. 146, Nr. 1889; IV. S. 106.
- (40) Chr. Axel Jensen: Riberhus Slotsbanke. En Beskrivelse fra 1835 med Indledning og Noter fra 1941. Fra Ribe Amt. X. S. 494-509.
-